

ouders in beeld

Documentaire: 'Nieuwe start in de opvoeding'

Recensies van documentaires met ouders in beeld.

Een rubriek van José Koster

Aflevering van het tv-programma Schatjes: 'Nieuwe start in de opvoeding'

www.eo.nl/archief/tv/schatjes

Presentatie: Carla van Weelie

Psycholoog: Tischa Neve

Productie: René Stokvis Producties in opdracht van de EO

Deze aflevering van Schatjes is uitgezonden door de EO op 17 juli 2008.

Opvoedingsprogramma's zijn razend populair. We kennen er vele, waarvan EHBO (Eerste Hulp bij Opvoeden) de kroon spant. De grote lijn is hetzelfde: eerst een aaneenschakeling van beelden van situaties die volledig uit de hand lopen. We zien krijsende, brutale, agressieve kinderen en hun vaak eveneens krijsende, brutale, agressieve ouders die wanhopig pogen hun kroost in het gareel te houden. Maar ze bakken er niets van en dat maakt hen bij uitstek geschikt voor deelname aan het programma – want hier zijn grote resultaten te boeken! De fragmenten zijn zo gemonteerd dat binnen enkele minuten direct zichtbaar is hoe de kinderen het gedrag van hun ouders kopiëren en waar dus de oorzaak ligt van het probleem.

Dan komt een kinddeskundige, psycholoog of pedagoog, de ouders leren hoe zij hun gedrag moeten veranderen. Zij krijgen heel concrete, bruikbare tips waarmee zij direct aan de slag kunnen en soms worden ze direct op de 'ouderlijke werkvloer' gecoacht via een onzichtbaar oortje.

En we zien dat het werkt. Langzamerhand krijgen ouders vertrouwen in nieuwe handelwijzen en leren zij hoe ze het gedrag van de kinderen om kunnen buigen. De kinderen worden aanspreekbaar, lief en aardig voor elkaar en voor de ouders. De sfeer wordt zelfs gezellig. Ouders en kinderen klaren zienderogen op, krijgen een rustige uitstraling en kunnen weer genieten. Al met al een geslaagd project: kinderen blij, ouders blij. Fantastisch!

En toch, en toch ...

Toch krijg ik van deze programma's, ondanks hun enorm positief resultaat, een knoop in mijn maag. Boos word ik ervan. En daarmee kom ik in conflict met mijzelf, want ik twijfel niet aan de goede intenties van de programmamakers. De psychologen en orthopedagogen die we in deze programma's zien werken vanuit een idealistisch, betrokken en liefdevol streven met deze ouders, met de wens hen écht te helpen.

Mijn probleem zit hem in de manier waarop zij de ouders benaderen en in de ingang die zij kiezen voor de ondersteuning. Naar mijn mening heeft dit te maken met het ontbreken van kennis over en aandacht voor het ouderschap.

De ouders worden in deze programma's gecoacht op *opvoedingstaken* en ze worden benaderd in hun *opvoederschap*. Dit is iets van een andere orde dan hun *ouderschap*. Al lijken ze hetzelfde, ouderschap bevindt zich op een diepere laag: op identiteitsniveau. Het is *tijdloos en onvoorwaardelijk*. Opvoederschap is een rol en tijdgebonden. Opvoedingstaken veranderen, je kunt ze uitbesteden en ze stoppen wanneer een kind volwassen is, maar ouderschap stopt nooit. Opvoederschap gaat over het *gedrag* van de ouder; ouderschap over een *intentie*.

Door ouders alleen aan te spreken als opvoeders en niet ook aan te sluiten bij het ouderschap, worden ouders aangesproken als een soort 'instrument' bij het tot ontwikkeling brengen van hun kinderen.

Iets essentieels wordt overgeslagen, namelijk aandacht voor en interesse in de *mens* die de ouder is en die vanuit zijn ouderschap bepaalde opvoedingstaken uitvoert.

Een riskante insteek?

Het gevaar van deze insteek is dat opvoedingsproblemen vrij direct in verband worden gebracht met 'falen als ouder' en geraken we heel makkelijk in een van de grootste valkuilen bij het werken met ouders: 'Blame the parent.'

Dát er gefaald wordt staat buiten kijf, maar als 'opvoeder' of als 'ouder'?

Dit lijkt een nuanceverschil, maar maakt voor ouders juist alle verschil. Wanneer je faalt als *opvoeder*, bak je wellicht niets van het opvoedingsgebeuren, maar kun je tegelijkertijd wel een ouder zijn die echt het áller-, áller-, állerbeste wil voor zijn kind. Maar voel je je aangesproken als falende *ouder* dan wordt er getwijfeld aan je intenties, en dat slaat de vloer weg onder elke ouder.

Maar het programma zegt toch niet dat die ouders 'slechte ouders' zijn?

Nee. Het wordt niet gezegd. Er wordt echter ook niet gezegd dat zij géén slechte ouders zijn. Het programma wringt bij de dingen die níét gezegd worden.

Voor ieder die weet dat een ouder die de kneepjes van het vak niet kent hoogstwaarschijnlijk niet trots is op zichzelf, is het pijnlijk om de faalsituaties in tv-opvoedingsprogramma's te zien. Door het structureel voorbijgaan aan het ouderschap stelt een

hulpverlener zich daar onbewust en onbedoeld, (hoop ik) op als ‘de betere ouder’ en wordt er niet ingegaan op de kern van het probleem: de pijn of angst achter iemands ‘opvoedingsverlegenheid’. Ik doel op bejegening en op respect. Die maken namelijk het verschil.

Ter illustratie: een aflevering van Schatjes (2008)

We kijken naar een aflevering waarin vader Martin en moeder Trudy zich geen raad meer weten met de ruzies en het negatieve gedrag van hun twee zoontjes: Dominique van zes en Lennart van vier jaar oud. We zien beelden van jongens die elkaar schreeuwend aanvallen en de haren uit het hoofd trekken. Stoelen vliegen van de trap. Ze slaan hun ouders, schelden hen uit voor ‘klerelijker’ en zeggen dat ze ‘hun kop moeten houden!’ Al na één minuut is het de kijker volkomen duidelijk: dit is ernstig.

Voorgesprek

Het gezin krijgt bezoek van presentatrice Carla van Weelie. Zij brengt de situatie in kaart voordat psycholoog Tischa Neve met het gezin aan het werk gaat. Maar dit kennismakingsgesprek is bijna niet te doen. De kinderen liggen ongegeneerd dwars, maken ruzie en weigeren boven te gaan spelen. Met een veelzeggende blik kijkt Carla in de camera ... Pas wanneer de kinderen eindelijk boven zijn, is er ruimte voor het gesprek.

Vader heeft een eigen horecazaak en maakt lange dagen, de opvoeding komt vooral neer op moeder. Zij is veel alleen met de kinderen. Ze willen de harmonie erin hebben, een ‘normaal’ gezin zijn zonder strijd en al die ruzies. ‘Dát is waarom wij Schatjes hebben ingeschakeld’, zeggen de ouders moedig, terwijl vader moeite heeft zijn tranen te bedwingen.

Zij hebben verdrietige jaren achter de rug. Vóór de geboorte van Dominique verloren zij eerst na vierenhalve maand zwangerschap een zoontje en vervolgens na een gezonde, voldragen zwangerschap ook nog een dochttertje – door een medische fout tijdens de bevalling. ‘Wij dachten met een kind thuis te komen, maar een dag later zaten wij met de begrafenisondernemer aan tafel.’

Heel gelukkig waren zij dan ook toen een jaar later Dominique werd geboren. Iedereen blij en enthousiast tot rond zijn eerste verjaardag bij hem acute lymfatische leukemie werd geconstateerd. Een ingrijpende ziekte waar maar liefst de helft van de kinderen aan overlijdt. In deze hectische en angstige periode wordt Lennart geboren. Door alle zorgen rondom zijn broer moet hij veel aandacht missen. Na drie jaar is de ziekte van Dominique gelukkig overwonnen, maar ‘tegen de tijd dat wij eens papa en mama konden spelen was Martin aardig opgebrand en ik niet minder’, zegt moeder.

Vader vertelt dat ze veel hebben toegegeven in de opvoeding en we zien beelden van een scène aan de eettafel en Dominique die schreeuwend zijn eigen plan trekt. Hij loopt van tafel en gooit zijn eten in de vuilnisbak. Vader en moeder grijpen niet in. Sterker nog: we

zien hoe vader hem wanhopig probeert te verleiden om tomatensoep of knakworstjes te eten: 'Dát is lekker met brood!'

'Daar waar ouders normaal bezig zijn met grenzen stellen, zijn wij altijd bezig geweest met leven en dood', horen we hem zeggen. En weer krijgen we te zien hoe de jongens op elkaar inbeuken. En hoe vader en moeder dit proberen op te lossen door de jongens gewoon buiten de deur te zetten tot ze angstig 'sorry!' roepen. Dan mogen ze weer binnen komen en begint alles weer van voor af aan.

Wat voor straf moet je dan geven? Een kind dat leukemie heeft gehad? Vader vertelt dat hij in het eerste jaar na de behandeling maandelijks met Dominique op de Eerste Hulp zat. 'Het is zo moeilijk, want altijd als Dominique zegt dat hij moe is of pijn heeft, heb je in je achterhoofd ... Ook een beetje overdreven ... maar ja ... We wilden gewoon niet dat hij dood zou gaan ...'

Aan het werk met de psycholoog

Dan gaat Tischa met de ouders aan het werk. Net als de blik van verstandhouding van Carla naar de kijker tijdens de kennismaking, stuit de manier waarop Tischa met en over de ouders praat mij tegen de borst.

Zij zegt dat zij allereerst de benadering en de aanpak van de ouders 'zal gaan veranderen' en dat zij hen zal 'confronteren' met de videobeelden. Zij zal hen (gelukkig) ook wijzen op de dingen die zij al goed doen, maar niet doorzetten.

Samen met moeder en vader bekijkt zij de opnames, analyseert per situatie hun opvoedingsgedrag en zegt wat zij voortaan moeten gaan doen: 'Jouw boodschappen moeten kort en helder zijn. Punt. Ziek geweest of niet, één benadering, één aanpak.' Ze overhandigt dan het door haar geschreven Plan van Aanpak met daarin de adviezen op een rijtje. Vol goede moed gaan de ouders ermee aan de slag en, zoals ik al schreef, iedereen knapt al snel op.

Over het tragische verhaal van de ouders wordt met geen woord meer gerept. Maar hoe kan iemand deze ingrijpende en, traumatiserende gebeurtenissen los zien van de dagelijkse opvoedingsstrijd? Is het niet logisch dat vader *niets* liever wil dan dat zijn kind *wát dan ook* maar binnen krijgt na de ervaring van twee overleden kinderen en eentje net niet? Alles is toch beter dan dood! Deze vader wordt door angst gedreven. Maar het enige wat Tischa hierop weet te zeggen is: 'Die worstjes komen er niet meer in.' En: 'Hij heeft toch wel honger en zal na een paar dagen wel gaan eten.'

Oef ...

Aan het einde van het programma vraagt Carla aan vader wat hij heeft geleerd en wat voor 'soort ouder' hij moet worden. Hij zegt: 'Een beetje positiever ingesteld. Wat vrolijkheid en wat humor erin gooien, de kinderen een beetje aan het lachen maken. Ik ben erg blij dat dat tot op heden is gelukt.' Carla knikt hevig terwijl hij dat zegt. Ja! Dát is het

goede antwoord! Zo'n 'soort' ouder moet hij worden. Een beetje positiever ingesteld. Dan komt alles goed.

En toch ... en toch ...

Ja, alles kwam goed, maar toch: het gesprek over de angst die vader drijft had naar mijn mening het startpunt moeten zijn. Tischa had vader kunnen helpen door hem allereerst het gevoel te geven dat angst een heel normale reactie is van alle normale mensen met een soortgelijke geschiedenis. Ze had kunnen zeggen dat ze aan alles ziet dat hij het allerbeste wil voor de kinderen en hem bijvoorbeeld kunnen vragen: 'Wat gebeurt er met jóú als ouder op het moment dat Dominique niet wil eten?' Ze zou hem kunnen vertellen dat álle ouders met een kind waar ooit iets mee was – ziekte, ongeluk, groot verdriet na scheiding of pesterijen – nog jaren lang niet goed weten hoe te reageren als het kind iets niet goed doet of lastig is. Uit angst, uit schuldgevoel of schaamte. Moeder zou zij kunnen vragen of zij dat herkent en wanneer zij die onzekerheid het sterkst ervaart en wanneer helemaal niet. Maken vader en moeder elkaar ook bang? Of worden zij boos als de ander te 'hard' is? Eerst eens even al deze hoeken en gaten exploreren.

Vader en moeder zullen zich gezien en begrepen voelen en erkend weten in de moeilijkheid van hun ouderschap. Dat zal hen sterken. Zij hoeven zichzelf dan niet te zien als mislukte ouders. Hierdoor zullen zij nóg beter uit de comfortzone van oud veilig gedrag kunnen stappen en nieuw gedrag durven proberen. Elk gedrag, óók wangedrag, heeft een oorzaak, een reden, een functie. Door eerst onder de loep te nemen waar het oude gedrag eerder heeft geholpen is het mogelijk om dit los te laten, er afstand van te nemen en ruimte te maken voor de nieuwe situatie waarin plaats is voor nieuw gedrag. Ouders hoeven dan geen schuld of schaamte te voelen over eerder gedrag, maar mogen er wellicht zelfs dankbaar voor zijn.

Opvoedingssteun versus ouderbegeleiding

Opvoedingssteun is zinvol en nodig en je mag ouders dat niet onthouden. Maar dan wél met aandacht voor hun ouderschap. Anders wordt de suggestie gewekt dat het opvoeden van kinderen gewoon wel lukt als je je best maar doet en dat het niet uitmaakt wie je bent en wat je bij je draagt. En ook de suggestie dat je iets fout doet als het niet lukt. En dat kinderen volledig maakbaar zijn en ouders dus ook. Het 'wangedrag' van deze jongetjes was volgens deze aannames dus de schuld van ouders. Daarom is het zo belangrijk dat beroepskrachten die met kinderen en ouders werken kennis krijgen aangeboden over (de groei van) ouderschap. Maar dit alles staat los van de vraag of het ethisch verantwoord is om ouders en kinderen in zo'n wanhopige, intieme situatie op tv te zetten. Het wangedrag van de kinderen en hun ouders is voor het leven vastgelegd. Zij kunnen het niet achter zich laten of tenminste zelf kiezen met wie ze hun geschiedenis willen delen. Toch is dat nodig. Ook de natuur regelt het zo: de pijn van een bevalling vergeten we gelukkig. Anders zouden we nooit aan een tweede beginnen.

Zou het niet nobel zijn als de EO steun aan wanhopige ouders gratis en zónder camera aanbod – gewoon Pro Deo?